

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ ВПІЗНАННЯ У РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ

ACTUAL PROBLEMS OF IDENTIFICATION IN A VIDEOCONFERENCING MODE

Сичевський В.В.,
здобувачНаціональна академія Служби безпеки України,
начальник управління
Головне слідче управління Служби безпеки України

У статті, відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України, розкривається правова природа такої слідчої (розшукової) дії, як впізнання, в аспекті його проведення у дистанційному режимі. Наголошується на тому, що питання дистанційного впізнання, як й інших дистанційних процесуальних дій, потребує ґрунтовного наукового дослідження, що зумовлюється необхідністю удосконалення системи забезпечення конституційних прав, свобод та законних інтересів кожного учасника кримінального провадження, їх захисту від неправомірних дій органів досудового розслідування та постановлення справедливого, законного і обґрунтованого рішення суду.

Ключові слова: відеоконференція, впізнання, дистанційне провадження, доказування, допит, досудове розслідування, кримінальне провадження, слідчий, суд.

В статье, в соответствии с положениями Уголовного процессуального кодекса Украины, раскрывается правовая природа такого следственного (розыскного) действия, как опознание, в аспекте его проведения в дистанционном режиме. Отмечается, что вопросы дистанционного опознания, как и других дистанционных процессуальных действий, требуют основательного научного исследования, что продиктовано потребностью совершенствования системы обеспечения конституционных прав, свобод и законных интересов каждого участника уголовного судопроизводства, их защиты от неправомерных действий органов досудебного расследования и вынесения справедливого, законного и обоснованного решения суда.

Ключевые слова: видеоконференция, дистанционное производство, доказывание, допрос, досудебное расследование, опознание, уголовное производство, следователь, суд.

In the article, in accordance with the provisions of the Criminal procedural code of Ukraine, reveals the legal nature of such investigatory (search) actions, as identified, in the aspect of its holding in the remote mode. It is noted that the issue of remote identification, and other remote procedure requires thorough research, which is dictated by the need of improving the system of ensuring constitutional rights, freedoms and legitimate interests of each participant of criminal proceedings, their protection from illegal actions of bodies of preliminary investigation and rendering a fair, lawful and reasonable court decision.

It is emphasized that the use in distant pre-trial investigation of technical means and technologies should ensure adequate quality of image and sound and informational security. Adequate quality of image and sound are essential to the objectivity of the results of identification and achievement of the goals of this proceeding. In addition it is noted that in the literature of forensic and investigative practice, the dynamic properties of a man belong to the external signs, which, in turn, are divided into anatomical, form a verbal portrait, and functional that are functional portrait.

The author argues that the identification parade is an independent procedural investigative action, which consists in the demonstration (the demonstration) in accordance with the law the person who learns is the victim, witness, suspect or defendant is defined in the law of objects that he considered it earlier due to circumstances of the events under investigation, with a view to their recognition.

With the aim of eliminating different interpretations of the kinds of objects and identify relevant gaps in the criminal procedural law is proposed to consolidate the criminal procedure code of Ukraine the exhaustive list of objects that can be presented for identification. Such OOB Kitami can be: individuals (real people), dead bodies, things (objects, documents), animals and birds, premises and buildings, areas of open countryside.

Key words: videoconference, identification, remote production, proving, questioning, pre-trial investigation, criminal proceedings, investigator, court.

Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України), прийнятим у 2012 році, передбачено проведення кримінального провадження у режимі відеоконференції. Підстави та процесуальний порядок такого провадження зазначені у статтях: 232 («Проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування»), 336 («Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження»), 351 («Допит обвинуваченого»), 354 («Особливості допиту малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого»), 567 («Допит за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом проведення відео- або телефонної конференції») КПК України. Під час досудового розслідування у режимі відеоконференції зв'язку допускається проведення трьох процесуальних дій: допиту, впізнання осіб чи речей та опитування (ст. 232), тоді, як у судовому провадженні кількості та види таких дій не обмежуються (ст. 336).

Запровадження дистанційного кримінального провадження є новелою чинного кримінально-процесуального законодавства, а тому потребує ґрунтовного наукового дослідження, що диктується потребою удосконалення системи забезпечення конституційних прав, свобод та законних інтересів кожного учасника кримінального провадження, їх захисту від неправомірних дій органів досудового роз-

слідування та постановлення справедливого, законного і обґрунтованого рішення суду. З огляду на це студіювання питань ефективного проведення впізнання у режимі відеоконференції та використання їх результатів у доказуванні є надзвичайно актуальним.

Дослідження проблем проведення дистанційного кримінального провадження було предметом уваги вчених: Андрусенка С. А., Ахтирської Н. М., Волеводза А. Г., Скворцова Р. І., Суміна С. А. та інших. Питанням проведення впізнання присвячували свої праці: Белкин Р. С., Гинзбург А. Я., Корухов Ю. М., Лисицин В. П., Лук'янчиков Є. Д., Самошина З. Г., Шейфер С. А. та інші науковці. Утім, з урахуванням динамічних змін у кримінальному процесуальному законодавстві та запроваджених новел, питання ефективного використання у дистанційному кримінальному провадженні такої слідчої (розшукової) дії, як впізнання потребує комплексного ґрунтовного дослідження.

Метою статті є розкриття актуальних проблемних питань, пов'язаних із проведенням впізнання у режимі відеоконференції.

У ст. 232 КПК України передбачено можливість проведення у режимі відеоконференції впізнання осіб та речей. Таке впізнання у дистанційному досудовому провадженні, відповідно до ч. 4 ст. 232 КПК України, здійснюється

згідно із правилами, передбаченими ст. ст. 228-232 КПК України.

Впізнання трактується як слідча дія, яка полягає у пред'явленні свідку, потерпілому, підозрюваному, обвинувачуваному якої-небудь особи або предмета для ідентифікації [1, с. 942]. На відміну від допиту чи опитування впізнання проводиться у присутності не менше двох незаінтересованих осіб (понятих), про що зазначається у ч. 7 ст. 223 КПК України. Таким чином впізнання осіб та речей у режимі відеоконференції є відповідною однойменною активною процесуальною дією, що проводиться дистанційно.

За методом відображення фактичних даних впізнання, як і допит, належить до тих процесуальних дій, в яких використовується розпитування. Водночас, на відміну від допита, під час впізнання застосовується ще й метод порівняння. Адже, відповідно до положень ч. 2 ст. 228 та ч. 2 ст. 229 КПК України, особа, яка впізнає, мусить обирати особу (або річ) серед інших осіб (або речей), яких має бути не менше трьох і які не повинні мати різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі. Попередньо особа, яка впізнає, має бути допитана щодо ознак певної людини чи речі, а також у неї має бути з'ясовано, чи може вона впізнати, або не впізнати відповідну людину чи річ та за якими саме ознаками.

Впізнання людей чи речей належить до тих процесуальних дій, які спрямовані на відображення складних об'єктів, утворених слідчим шляхом. «У таких випадках слідчий сприймає та порівнює два потоки інформації, які походять від окремих об'єктів, які слідчий поєднує разом, для того, щоб отримати нову, більш змістовну інформацію» [2, с. 40]. Таким чином впізнання, за своєю сутністю, полягає в інтеграції повідомлення особи, яка впізнає, з ознаками об'єкта, якого пред'являють для впізнання. Таке поєднання надає змоги стверджувати, що під час впізнання використовується не лише методи розпитування та порівняння, а й методи спостереження. Останній застосовується до поведінки особи та відображається у протоколі процесуальної дії шляхом фіксації відповідних результатів впізнання. Протокол, який містить як вербальну (показання), так і «речову» (результат спостереження) інформацію, є результатом впізнання.

Дослідження, проведені спеціалістами відомого центру з навчання менеджерів в Австралії «Піз Трейнінг Корпорейшен», показують, що 87% інформації надходить у людський мозок через зорові рецептори, 9% – через слухові і 4% – через інші органи почуттів [3, с. 15].

«Зорова система в цілому, – на думку фахівця в області нейрофізіології зору, Демидова В., – вирішує три основні завдання: по-перше, дає сигнал, що в полі зору щось з'явилося; по-друге, впізнає його, відносить до визначеного класу: нерухоме, рухоме, живе, неживе, друг, ворог та інше, так що ми навіть при самому побіжному погляді розрізняємо марку автомобіля; по-третє, описує побачене у всіх найменших подробицях, так що фігура людини перетворюється на Івана Івановича, нашого директора, а птах, що летить – у сороку» [4, с. 58]. Таким чином, очі і вся зорова система – це цілком виняткове джерело інформації про все, що нас оточує. Надзвичайно складний за будовою зоровий апарат дає нам безперервну картину вічно мінливого світу.

Щодо характеру процесу отримання фактичних даних за результатами впізнання, проведеного у режимі відеоконференції, слід зазначити, що, як правило, така інформація отримується безпосередньо особою, яка веде процес.

У практиці не виключається пред'явлення для впізнання з голосу, яке може проводитися у тих випадках, коли особа, яка впізнає, сприймала лише усну мову пізнаваного за обставин, які мають значення для розслідуваного злочину. Таке впізнання є можливим завдяки індивідуальним

характеристикам фізичних параметрів усного мовлення, а також психологічним властивостям людини сприймати, запам'ятовувати і впізнавати слухові образи.

У свою чергу варто наголосити на технічному забезпеченні належної якості зразків голосу, який впізнається, у режимі відеоконференції. Саме неналежне технічне оснащення було вказано однією із підстав до підготовки Москалем Г. Г. законопроекту «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо скасування відеоконференцій»: «недостатній для нормального спілкування рівень технічного зв'язку між судом та установою виконання покарань (попереднього ув'язнення), в тому числі періодичне зникнення звуку і зображення під час відеоконференції, перешкоджання шумів та відлуння (російською мовою – эха) для повного розуміння висловлених учасниками процесу фраз» [5].

Відповідно до чинного законодавства об'єктами впізнання є живі особи, фотознімки і матеріали відеозапису із зображенням особи, яка підлягає впізнанню, а також речі і трупи (ст. ст. 228-230 КПК України). Відсутність у законі вичерпного переліку конкретних об'єктів, які можуть пред'являтися для впізнання, викликає серед учених різні думки з цього приводу. Так, на думку Лисицина В. П., у коло таких об'єктів мають входити як трупи невідомих осіб, так і тварин [6, с. 139].

На думку Лукьянчикова Є. Д., для впізнання можуть пред'являтися різноманітні об'єкти, не лише люди, а й тварини, птахи, приміщення, ділянки місцевості, трупи [7, с. 14]. Цветков П. П. вважає, що до кола таких об'єктів необхідно включити:

- а) будь-які предмети, які раніше спостерігав свідок або інший учасник кримінального процесу за обставин, що мають значення для даного кримінального провадження (у тому числі живі люди, трупи, тварини, спорудження тощо);
- б) окремі частини різноманітних предметів матеріального світу;
- в) фотографічні або художні зображення предметів й їх частин;
- г) фотознімки скульптурних портретів, виготовлених за методом Герасимова М. М.;
- д) зліпки слідів ніг та інших предметів;
- е) зліпки, муляжі обличчя й інших частин тіла невідомих трупів [8, с. 62].

Гінзбург О. Я. включає у перелік об'єктів пред'явлення для впізнання живих осіб, трупи, предмети, тварин, ділянки місцевості, приміщення і будинки [9, с. 9]. Корухов Ю. М., поряд із раніше названими об'єктами, відносить до їх числа, ще й рукописи текстів [10, с. 7]. Водночас, більш обґрунтованою є позиція Лукьянчикова Є. Д., який вважає, що впізнання за почерком, шляхом пред'явлення будь-якого документа, може мати лише орієнтуючий характер. Для виявлення у представленому документі загальних і окремих ознак почерку конкретної особи необхідні спеціальні знання, щоб зробити компетентний висновок про виконавця даного документа [11, с. 35].

У юридичній літературі описуються випадки, коли під час розслідування таких злочинів, як зґвалтування, хабарництво, шахрайство, потерпілим пред'являлися для впізнання ділянки місцевості і приміщення. На сьогоднішній день пропозиція включити названі об'єкти в коло таких, що можуть пред'являтися для впізнання, є спірною. Так, Лисицин В. П. не вважає за доцільне відносити ділянки місцевості і приміщення до об'єктів впізнання, так само, як і не бачить необхідності вдаватися в таких випадках до пред'явлення для впізнання з метою перевірки показань раніше допитаних осіб [6, с. 141]. Вочевидь ділянки місцевості і приміщення варто включати до кола об'єктів, які пред'являються для впізнання, і проводити цю процесуальну дію у тих випадках, коли необхідно з'ясувати, чи впізнає людина місцевість, чи ні. У такому

разі, за загальним правилом проведення впізнання, перевірюваних об'єктів повинно бути, як мінімум, три, які слід пред'являти впізнаючому по черзі.

Таким чином коло об'єктів пред'явлення для впізнання, визначених ст. ст. 228-230 КПК України, варто розширити. З метою усунення різного тлумачення видів об'єктів впізнання і відповідної прогалини в кримінально-процесуальному праві бачиться доцільним закріпити у КПК України вичерпний перелік об'єктів, які можуть бути пред'явлені для впізнання. Такими об'єктами можуть бути: особи (живі люди), трупи, речі (предмети, документи), тварини і птахи, приміщення і будівлі, ділянки відкритої місцевості. На практиці не виключається можливість пред'явлення для впізнання з голосу, про що вже йшлося. У разі неможливості пред'явлення для впізнання зазначених об'єктів у натуральному вигляді, необхідно пред'являти їх за зображеннями на відповідних носіях. Таке пред'явлення зумовлює потребу вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням ідентичності об'єктів, які демонструються одночасно у різних місцях.

Певною проблемою під час дистанційного впізнання може виявитися визначення сукупності ознак об'єктів, за якими можливо встановлення їх тотожності. Так впізнання людини може проводитися за різними ознаками. Зокрема, розрізняють впізнання за анатомічними ознаками, які характеризують зовнішню будову тіла людини, а також за динамічними або функціональними (голос, хода, жестикуляція, міміка, професійні навички) ознаками. На думку Лукьянчикова Є. Д. «найчастіше впізнання відбувається за допомогою зорового сприйняття, але мають місце випадки впізнання за ознаками усного мовлення, запаху, смаку і навіть на дотик» [11, с. 35]. Враховуючи такі можливості, варто визнати обмеженість проведення впізнання у режимі відеоконференції.

Стосовно нових видів пред'явлення для впізнання необхідно відзначити таке. У юридичній літературі переважає думка, згідно з якою, особі, котра спостерігала певний об'єкт у момент скоєння злочину і бачила його за будь-яких обставин ще раз, той же об'єкт пред'являти для впізнання недоцільно, оскільки слідча дія позбавляється сенсу [12, с. 427]. Такої ж точки зору дотримується Лисицин В. П. [6, с. 145]. Але деякі з російських і українських вчених вносять у цю тезу істотне доповнення. Йдеться про можливість і необхідність у деяких випадках проведення повторного впізнання [13, с. 125]. Дулов А. В. і Нестеренко П. Д. називають два такі випадки: коли перше пред'явлення відбулося із порушеннями тактичних правил проведення даної процесуальної дії (наприклад, недостатня освітленість об'єктів, пред'явлюваних для впізнання); коли особа, яка впізнає, навмисно не впізнала об'єкт, будучи у цьому зацікавленою особисто [14, с. 177-178].

Гінзбург О. Я. до деякої міри розширює і конкретизує обставини, котрі відносяться до виняткових, і розглядає їх як підставу для повторного пред'явлення для впізнання [15, с. 89].

Виходячи з аналізу наявних у науці точок зору з цього приводу, слід зазначити, що повторне впізнання може проводитися у випадках, коли:

- дана процесуальна дія проводилася в момент, коли особа, яка впізнає, знаходилася у стані тимчасового розладу психіки, зору, слуху, під впливом відволікаючої дії болю, викликаного подією злочину або іншими обставинами, у зв'язку з чим вона не могла правильно сприймати те, що відбувалося;

- пред'явлення для впізнання проводилося в умовах, гірших для сприйняття, ніж ті, за яких впізнаюча особа спостерігала об'єкт уперше;

- спочатку особу пред'являли для впізнання за наявності в неї істотних, але тимчасових змін окремих ознак зовнішності (наприклад, бороди, усів, відрослого волосся, ушкоджень на обличчі тощо);

- у зв'язку із відсутністю або хворобою особи перше впізнання проводилося за фотознімками, а потім з'явилася можливість пред'явити об'єкт безпосередньо.

Оскільки у слідчій практиці з'явилася необхідність у такого роду впізнанні, то є потреба усунути відповідну прогалину у законодавстві, тобто закріпити в КПК України ті умови, за яких допускалося б проведення повторного пред'явлення для впізнання. Безсумнівно, результати такого впізнання будуть мати доказове значення тільки в тому випадку, що коли вичерпний перелік обставин буде закріплений у Кодексі.

Іншим кроком, який би забезпечив об'єктивність результатів проведення впізнання у режимі відеоконференції, була б пряма заборона у ст.ст. 228-230 КПК України проводити цю процесуальну дію за наявності випадків, що можуть спонукати проведення повторного впізнання.

Технічні особливості проведення впізнання у режимі відеоконференції можуть сприяти проведенню цієї процесуальної дії на кшталт так званого «зустрічного» або «взаємного» впізнання, про яке зазначається у юридичній літературі [7, с. 73-75; 16, с. 82-88]. Таке впізнання полягає у тому, що обвинувачені чи підозрювані, будучи упізнаними під час пред'явлення для впізнання, у деяких ситуаціях також можуть упізнати потерпілого або свідка. Необхідно відзначити, що за такого збігу обставин результати процесуальної дії, закріплені належним чином, не втрачають свого доказового значення. Висловлені підозрюваним твердження повинні бути закріплені у протоколі допиту, котрий необхідно провести відразу ж після закінчення пред'явлення для впізнання і який може бути також проведений у режимі відеоконференції. Проводити повторне впізнання, під час якого у ролі впізнаючого виступав би підозрюваний, за таких умов видається недоцільним.

Метою будь-якої процесуальної дії є отримання інформації певного виду. При чому до уваги береться не форма або зміст отриманої інформації, а можливість її використання задля перевірки вже отриманих доказів. Загалом будь-яка процесуальна дія може бути використаною для перевірки наявних доказів, але вченими відзначається група процесуальних дій, у нормативному визначенні змісту яких закладено оперування вже отриманими доказами з метою їхньої перевірки. До таких процесуальних дій належить і впізнання людей та речей. Специфіка групи «перевірочних» процесуальних дій полягає у тому, що вони завжди проводяться після отримання доказів, які потребують перевірки. Таке спрямування впізнання і зумовлює особливості змісту мети цієї процесуальної дії.

Метою впізнання є встановлення тотожності об'єктів. Така мета не завжди досягається, але завжди має ставитися особою, яка веде процес. Плануючи проведення пред'явлення для впізнання, кожного разу переслідуються мета узнавання особою певного об'єкта, тобто встановлення тотожності між представленим об'єктом і сприйнятим раніше. Від мети слід відрізнати наслідки слідчої дії. Такими наслідками пред'явлення для впізнання може бути й невпізнання об'єкта, котрий пред'являється.

Частина 3 ст. 232 КПК України закріплює вимоги до умов проведення відеоконференції та передбачає, що використання у дистанційному досудовому розслідуванні технічних засобів і технологій повинно забезпечувати належну якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку. Належна якість зображення і звуку є головними умовами об'єктивності результатів впізнання та досягнення мети цієї процесуальної дії.

Пред'явлення для впізнання – це самостійна процесуальна слідча дія, котра полягає в демонстрації (показі) у встановленому законом порядку особі, яка впізнає – потерпілому, свідку, підозрюваному або обвинувачуваному, – зазначених у законі об'єктів, що сприймалися ним раніше у зв'язку із обставинами розслідуваної події, з метою їх узнавання. У криміналістичній літературі і слідчій

практиці динамічні властивості людини відносять до зовнішніх ознак, які, у свою чергу, поділяються на анатомічні, що утворюють словесний портрет, і функціональні, що складають функціональний портрет.

З метою усунення різного тлумачення видів об'єктів впізнання і відповідної прогалини в кримінально-проце-

суальному праві пропонується закріпити у КПК України вичерпний перелік об'єктів, які можуть бути пред'явлені для впізнання. Такими об'єктами варто визнати: осіб (живих людей), трупів, речей (предметів, документів), тварин і птахів, приміщення і будівлі, ділянки відкритої місцевості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Советский энциклопедический словарь. 4-е изд. / Гл. ред. А. М. Прохоров. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – 1632 с.
2. Шейфер С. А. Следственные действия. Основания, процессуальный порядок и доказательственное значение / С. А. Шейфер. – Самара : Самарский университет, 2004. – 230 с.
3. Пиз А. Язык телодвижений / Как читать мысли других людей по их жестам / А. Пиз. – Н. Новгород : «Ай Кью», 1992. – 268 с.
4. Демидов В. Как мы видим то, что видим / В. Демидов. – М. : Наука, 1987. – 128 с.
5. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо скасування відео конференцій : Проект Закону [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45773.
6. Лисицин В. П. Пред'явлення для впізнання вимагає більш чіткої регламентації в нормах КПК України / В. Лисицин // Збірник наукових праць Української академії внутрішніх справ : Проблеми юридичної науки та правоохоронної практики. – К., 1994. – С. 138–150.
7. Лук'янчиков Є. Д. Пред'явлення для впізнання / Є. Д. Лук'янчиков. – Макіївка : Графіті, 1998. – 145 с.
8. Цветков П. Л. Криминалистика : актуальные проблемы / П. Л. Цветков. – М. : Юридическая литература, 1988. – 362 с.
9. Гинзбург А. Я. Оpozнание в следственной, оперативно-розыскной и экспертной практике : Учебно-практическое пособие / А. Я. Гинзбург / Под ред. проф. Р. С. Белкина. – М. : Ассоциация работников правоохранительных органов, 1996. – 128 с.
10. Корухов Ю. М. Предъявление для опознания на предварительном следствии и в суде / Ю. М. Корухов. – М. : ВЮЗИ, 1968. – 127 с.
11. Лук'янчиков Є. Д. Щодо видів пред'явлення для впізнання / Є. Д. Лук'янчиков // Правничий часопис Донецького університету. – 1997. – Вип. 1. – С. 35–38.
12. Криминалистика / Под ред. проф. Пантелеева И. Ф., проф. Селиванова Н. А. – М. : Юридическая литература, 1988. – 627 с.
13. Справочник следователя. Практическая криминалистика : следственные действия. – Вып. 1. – М. : Юридическая литература, 1990. – 288 с.
14. Белкин Р. С. Курс советской криминалистики / Р. С. Белкин. – М. : РИО Академии МВД СССР, 1977. – Т. 1. «Общая теория советской криминалистики». – 339 с.
15. Гинзбург А. Я. Тактика предъявления для опознания / А. Я. Гинзбург. – М. : Юридическая литература, 1971. – 175 с.
16. Самошина З. Г. Вопросы теории и практики предъявления для опознания на предварительном следствии / З. Г. Самошина. – М. : МГУ, 1976. – 90 с.